Sagues de canterers: Els Beltrán

01/01/2022

En la cantereria de Petrer sempre ha existit una tradició i un component familiar molt important. Per això és interessant realitzar un breu estudi evolutiu de les fàbriques i vore, a més, com es transmet la professió de

canterer de pares a fills o s'abandona l'ofici.

En el taller treballava tota la família i l'aprenentatge de l'ofici del fang s'adquiria a través de l'experiència. Era esta la que els feia saber quan el fang estava en condicions, quina era la quantitat de sal adequada, quan estava el forn templat...

L'artesania del fang estava en mans d'unes famílies que venien a constituir una estirp, orgull d'esta indústria i que el nom de Petrer estiguera present en molts pobles i ciutats espanyoles. Perquè la cantereria petrerina tenia un segell i es distingia per eixa obra blanca, neta, porosa i ben cuidada que feia que fora **molt sol·licitada en tots els mercats.**

Cantereria d'Antonio Beltrán Payá. Destaquen diversos tipus de cànters, botelles i pitxers. Any 1893.

L'artesania del fang a Petrer va estar vinculada a tres famílies: els Román, els Beltrán i els Payá-Rodríguez. Sobre el seu origen creiem que únicament els Román procedien d'Agost.

En esta ocasió ens referirem als Beltrán el cognom dels quals, Beltrá, castellanitzat posteriorment en Beltrán, **apareix relacionat amb la producció d'objectes de fang des de l'any 1765**, data en què Bartolomé Beltrá, juntament amb altres dos canterers, sol·liciten espai per a moldre i garbellar l'argila. Juan, Vicente i José Beltrá Rico, propietaris de tallers, figuren en la documentació de finals del segle XVIII i principis del segle XIX. **Seguim l'evolució d'este cognom fins a trobar a Bartolomé Beltrá Payá i al seu germà Antonio (1840-1908), el cognom patern del qual convertit en Beltrán està documentat fins a la desaparició de la fàbrica més important que va existir a Petrer, almenys durant el segle XX.**

Cantereria d'Antonio Beltrán. Any 1904. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: els germans Juan i Alfredo Millá Beltrán, Jaume Poveda Beltrán Caminos, els germans Antonio y Gonzalo Beltrán Boyé, ¿?, Mari Pepa García Poveda la Tereua, Josefa Maestre Máñez, José M.º Beltrán Boyé, Dolores García la Perifoia, Jaume el Perero, Emilia Millá Beltrán, Luis Maestre Beltrán, Rita la del Bacallà, José M.º Pitos i Conrado Beltrán Boyé Tarro.

Antonio Beltrán Payá, natural de Petrer, apareix en el padró d'habitants de l'any 1887 com a canterer i té el seu domicili al carrer Agost n.º 38. En el mateix padró figuren els seus fills Antonio (1864-1944) i Juan Bautista Beltrán Maestre (1871-1924), *molt regales* (sobrenom hui evolucionat a *morregales*); els dos consten com a oficials canterers. El domicili és el mateix que el patern. Antonio té vint-i-tres anys i Juan Bautista, setze. A través d'un anunci publicat en la *Guía general de las provincias de Alicante y Murcia para el año 1887* sabem que en eixos temps tenia fàbriques a Petrer i Agost.

Antonio Beltrán Maestre conegut per tots com *Tonet el de la Foia*, va ser un dels personatges més carismàtics de la Foia, no sols per la seua facilitat per a traure sobrenoms a la gent, sinó per la cantereria que regentava. Tenia fama de posar malnoms al poble junt amb el seu germà, *Tista molt regales* i el *Tio Conill*. *Tonet* és el pare de molts dels sobrenoms que han perdurat a Petrer amb el pas del temps. *Tonet* li va traure el sobrenom fins al seu propi fill Conrado Beltrán Boyé, *Tarro*, ja que quan era un xiquet no sabia pronunciar bé el seu nom. Quan algú li preguntava com es deia sempre deia "Tarro", en lloc de Conrado, així que son pare li va donar este nom i tothom el va conéixer així.

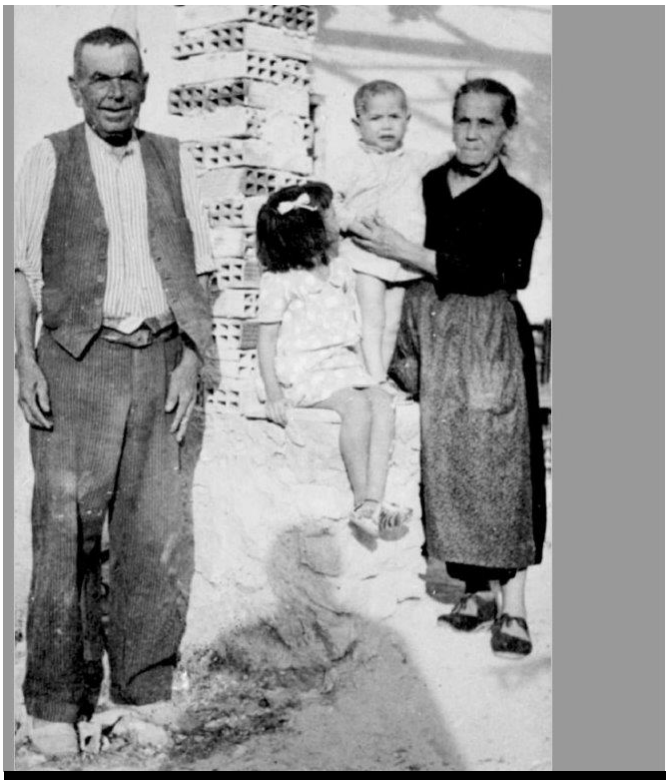

Anunci de la fàbrica d'Alfareria d'Antonio Beltrán, amb fàbriques a Agost i Petrer. Any 1887.

Tista molt regales (hui *Morregales*) va realitzar peces que es poden qualificar d'obres d'art. La seua família va donar al poble de Petrer dos "botijons" amb els bustos d'Alfons XIII i de la seua esposa, Victoria Eugenia, així com un cànter, en forma de lira, sobre el qual hi havia incisos, amb tota profusió de detalls, set instruments musicals i el pentagrama. Este tipus de peces, realitzades pels mestres canterers en el seu temps lliure, no van arribar a comercialitzar-se i constituïxen tota una demostració d'habilitat i domini tècnic.

En la cantereria d'Antonio Beltrán Payá treballaven els seus dos fills, *Tonet* i *Tista*, i les seues filles, Mari Pepa, Emilia, Antonieta i Rosa, a més de la seua nora, Josefa Boyé Moyá, *la tia Boira*, casada amb el seu fill Antonio. Antonieta va contraure matrimoni amb Bartolomé Maestre Amat, propietari d'una fàbrica de teula i rajola premsada en el Camí d'Elda, enfront de la ceràmica de Juan Millá. El fill dels dos, Luis Maestre Beltrán, va ser propietari d'una altra cantereria i posteriorment d'una ceràmica; el segon fill, Ernesto, va fabricar teules i rajoles a Santa Bàrbara.

Després de la mort d'Antonio Beltrán Payá, en 1908, els seus fills i els seus nets van treballar amb Rosa Maestre, la seua dona. Quan va morir esta la fàbrica es va dividir en dos, i quedà d'una banda Antonio Beltrán Maestre, *Tonet el de la Foia*, i d'una altra el seu cunyat Juan Millá Aracil. Este últim anteriorment havia instal·lat una cantereria a Aiora, però va abandonar esta experiència i **va tornar de nou a Petrer. Es traslladà l'any 1924 al Camí Vell d'Elda, on va obrir una ceràmica de la qual encara es conserva la porta i el forn.** La seua antiga fàbrica situada a la Foia la va vendre a Luis Maestre Beltrán i quan este va situar la ceràmica, també al Camí Vell d'Elda, va passar a ser cantereria de José María Beltrán Boyé.

El tio Tonet "el de la cantererí a" amb la seua esposa, Mari Pepa Boyé, i els seus nets, Anita i Antonio, en la cova de la família. Any 1966.

Van treballar a la fàbrica d'Antonio Beltrán Maestre tots els seus fills: Antonio, José María, Gonzalo, Conrado, Carmen, Antonia i Dolores. Tots els hòmens van portar el torn, però amb els seus nets no va ocórrer el mateix. Així, el fill d'Antonio Beltrán Boyé, Antonio, ja no és canterer, sinó que treballa en la indústria del calçat; el fill de José María, que també va tenir el seu pròpi taller, Guillermo, és canterer, però més per tradició que per vocació; els dos fills de Gonzalo són sabaters, mentres que el fill de Conrado, Mario, continuà l'ofici familiar dominant el maneig del torn fins que la fàbrica va desaparéixer, i es dedicà posteriorment a la indústria del calçat.

En la pujada a l'Altico estava la cantereria Beltrán. Des de 1984 este carrer es denomina Tio Tonet el de la Foia.

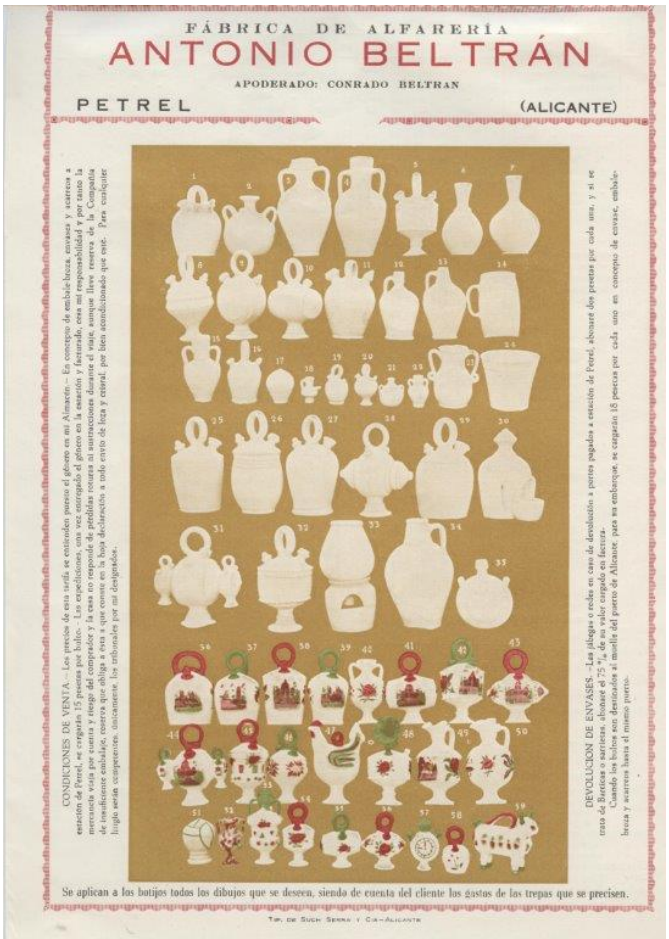
Altres treballadors d'este taller van ser Antonio Brotons Pérez, natural de Petrer, xafador de fang; **Pepín Ripoll**, natural d'Agost, cremador; **José Romero Huesca,** ***Pepe el Llarg***, carreter. Este últim era d'Agost i va treballar durant vint-i-cinc anys en esta fàbrica. La seua labor consistia a recollir llenya de la partida de Catí i aigua del riu per a fabricar el fang. A més, cada quinze dies omplien el carro de cànters i se n'anaven a Caudete a vendre'ls en la plaça. **Jaume Díaz Beltrán,** ***el Perero,*** també va treballar i ocasionalment també ho van fer **Pepe,** ***el Alguacil***, **els germans Primitivo i Francisco Iborra Vicedo i Pedro Berenguer Martínez**, canterers, tots ells, naturals d'Agost. Entre altres dones, van treballar **Dolores, la filla de Tonet,** i **Dolores Montesinos Rodríguez,** ***la Mariquita,*** fent pelles de fang i altres menesters dels quals s'ocupaven les dones.

Encunys de la cantereria d'Antonio Beltrán.

Després de la mort d'Antonio Beltrán Maestre es van fer càrrec els seus fills, van mantenir la denominació d'Alfarería de Antonio Beltrán, i **exercí d'apoderat d'esta el seu fill Conrado** ***Tarro,*** que va continuar amb el negoci familiar fins que el va haver de tancar perquè cap dels seus descendents es va voler especialitzar en l'ofici. Casat amb Emilia Jover Verdú, va tenir tres fills: Emilia, Práxedes i Mario Beltrán Jover.

Esta fàbrica va deixar de fabricar objectes de fang l'any 1963, i l'últim catàleg que es va realitzar fou el corresponent a l'any anterior. L'Ajuntament en 1984 va retolar un carrer amb el nom de Tio Tonet el de la Foia, situat en la pujada de l'Altico on estava la cantereria.

FÁBRICA DE ALFARERÍA
ANTONIO BELTRÁN
APODERADO: CONRADO BELTRAN
PETREL (ALICANTE)
CONDICIONES DE VENTA.
DEVOLUCION DE ENVASES.
Se aplican a los botijos todos los dibujos que se deseen, siendo de cuenta del cliente los gastos de las trepas que se precisen.

Catàleg de la cantereria d'Antonio Beltrán. Any 1959.